

*Грабар Н.С., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-8529-3505,*

*Хмиров І.М., д.держ.упр., доц., НДЦ НУЦЗУ, м. Харків,
ORCID: 0000-0002-7958-463X*

Hrabar N., PhD in Public Administration, leading researcher of the research department on management issues in the field of civil protection of Educational-scientific-production center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,

Khmyrov I., Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Senior Researcher of the Research Department for Civil Defense and Technogenic and Ecological Safety of the Research Center of the National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv

СТАНОВЛЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ (НА ПРИКЛАДІ УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ)

ESTABLISHMENT AND TRANSFORMATION OF MECHANISMS IN PUBLIC ADMINISTRATION (ON THE EXAMPLE OF MANAGEMENT OF INTELLECTUAL AND INNOVATIVE RESOURCES OF ECONOMY IN UKRAINE)

У статті комплексно та всебічно досліджено тenezу становлення та трансформації механізмів державного управління на прикладі управління інтелектуально-інноваційними ресурсами економіки в Україні. Зроблено висновок, що роль державного управління в контексті управління інтелектуально-інноваційними ресурсами економіки як важливої складової механізму державного управління особливо стрімко зростає в сучасних умовах розвитку та становлення економіки, а також розвитку українського державотворення. Інформаційне-аналітичне та нормативне забезпечення як комплекс різних державно-управлінських заходів, формують такі джерела, як інформація про потенціал країни, потенціал території місцевих органів державної влади, статистичні дані про суб'єктів інноваційної діяльності та аналітична інформація про економічну сферу.

Ключові слова: механізми державного управління, державне управління, інформаційна економіка, інноваційна економіка, управління економікою.

The article comprehensively and comprehensively examines the genesis of the formation and transformation of mechanisms of public administration on the example of management of intellectual and innovative resources of the economy in Ukraine. It concluded that the role of public administration in the context of management of intellectual and innovative resources of the economy as an important component of the mechanism of public administration is growing rapidly in modern conditions of economic development and formation, as well as the development of Ukrainian statehood. Information-analytical and normative support as a complex of various state-administrative measures formed by such sources as information on the potential of the country, the potential of the territory of local authorities, statistical data on innovation entities and analytical information on the economic sphere.

Keywords: mechanisms of public administration, public administration, information economy, innovative economy, economic management.

Постановка проблеми. Активний розвиток інноваційного середовища та діджиталізація в Україні набувають все більшого розвитку та значення в сучасних умовах державно-управлінської діяльності. Інноваційний розвиток значною мірою залежить від діяльності найрізноманітніших суб'єктів управлінської діяльності, що забезпечують інтеграцію наукових розробок і практичних рішень, де ключову роль займає держава в особі відповідних органів влади. В умовах посилення конкуренції основним фактором успішності та дієвості таких механізмів є індикативність ефективності таких заходів, які постають уособленням та синтезом інтелектуального капіталу, втіленого в знаннях, досвіді та результатах творчої праці. А, отже, визначення особливостей механізмів державного управління щодо державно-управлінської діяльності у сфері управління інтелектуально-інноваційними ресурсами економіки в Україні стає все більш актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доктринальний аналіз концептуальних засад механізмів реалізації державного управління постав об'єктом та предметом наукових пошуків великої кількості науковців у сфері економіки, юриспруденції, державного управління, зокрема це праці вчених В. Авер'янова, Г. Атаманчука, П. Єгорова, Б. Новікова, В. Мунтіяна, А. Маслова, В. Павлова, Р. Васильченка, А. Ткачової тощо.

Водночас, зазначені вчені розглядали проблематику становлення механізмів державного управління загалом, або акцентували свою увагу лише на окремих питаннях управління інноваційними ресурсами економіки, а, отже, доктринальні дослідження, які б сприяли комплексному розв'язанню даної про-

блематики, не дивлячись на сталий науковий інтерес, відсутні.

Постановка завдання. Внаслідок чого метою даної статті є дослідження генези становлення та трансформації механізмів державного управління на прикладі управління інтелектуально-інноваційними ресурсами економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу. У сучасній вітчизняній практиці ставлення до інтелектуальних активів, як капіталу, який потребує управління, на жаль, зустрічається дуже рідко. Можна сказати, що управління інтелектуальним капіталом досить рідко визначено пріоритетами стратегічного розвитку, що свідчить про те, що в основному інтелектуальний капітал залишається без цілеспрямованого управління. Водночас, аби ефективно управляти інтелектуальними активами, необхідно зрозуміти і визнати, що не всі активи однакові. Деякі активи можуть вимагати вкладення коштів, деякі їх вилучення, а деякі можуть взагалі не мати цінності. Головне, що потрібно зрозуміти, – це те, що управління активами є життєздатним інструментом управління [1, с. 138].

В управлінні інтелектуально-інноваційними ресурсами ключову роль відіграє компетенція організацій, що включає таке:

- найбільш повні знання;
- навички;
- лідерство;
- аналітичні здібності;
- орієнтацію на безумовне досягнення поставлених цілей.

Спочатку управління знаннями розглядалося як сфера, що має відношення лише до тих галузей і виробництв, для яких характерні високі технології, виготовлення нових зразків продукції безпосередньо на базі наукових досліджень і технічних розробок, технологічних новацій [2, с. 57]. Однак інноваційні процеси – це неодмінна умова розвитку всіх сфер діяльності в епоху технологічної та інформаційної революцій. Закономірно те, що в даний час йде активний процес формування національних і міжнародних ринків знань. Між провідними країнами наростає суперництво за інтелектуальне лідерство. При цьому головним джерелом конкурентних переваг країн і найбільших компаній стає інтелектуальний капітал, який має в своїй основі високий рівень освіти і культурні традиції, науково-промисловий потенціал.

У продовження відзначимо, що світова практика свідчить, що саме представлений вектор економіки стає потужним імпульсом прискорення таких процесів:

- технологічного розвитку;
- підвищення наукоємності та конкурентоспроможності продукції;
- диверсифікації діяльності.

Зважаючи на це, виникають нові вимоги до системи управління. Знання

стають все більш доступними і вузькоспеціалізованими. Наочний прояв цієї тенденції – збільшення числа пошукових систем, що дають можливість моментадно знайти потрібну інформацію. Люди користуються, наприклад, пошуковою системою Google, причому більше половини запитів робиться не тільки на англійській мові. Отримати інформацію можна практично з будь-якої точки земної кулі. Формування стратегії компаній ґрунтується на нові функції управління, які передбачають таке:

- акумулювання інтелектуального капіталу;
- виявлення і поширення наявної інформації і досвіду;
- створення передумов для передачі і засвоєння знань.

На цій підставі можна зазначити, що процес управління знаннями означає специфічну діяльність з виявлення, відбору, синтезу, зберігання і розповсюдження реальних знань в організації [3, с. 709].

Принципове значення має створення інтерактивного навчального оточення, яке дозволяє людям постійно обмінюватися інформацією і використовувати всі можливості для засвоєння нових знань. Придбання, засвоєння і передача знань – ось три головних аспекти на шляху управлінських дій і рішень. Основними ресурсами розвитку у все більшій мірі стають люди і знання, якими вони володіють, нематеріальні активи і зростаюча професійна компетенція кадрів. Нематеріальні активи організації часто повністю ототожнюються з інтелектуальним капіталом. Зокрема, науковець Т. Стюарт виділяє три складові інтелектуального капіталу:

- людський,
- організаційний;
- споживчий.

Людський капітал – це знання, навички, творчі і розумові здібності людей, їх моральні цінності, культура праці. Саме здатність до пізнання і розумові процеси відносяться до нематеріального людського капіталу. Інвестування в людський капітал означає зростання колективного «розуму» організації, її наукових кадрів. Людський капітал і капітал знань невіддільні, при цьому людський капітал витягує цінності не тільки з знань, якими володіє, але і з способу свого впливу на них. Здібності людського розуму до емоцій та інтуїції – найбільша перевага людського капіталу [4, с. 88].

Організаційний капітал (організаційні знання) – це процедури, технології, системи управління, технічне і програмне забезпечення, патенти, бренди, культура організації, відносини з клієнтами. Будучи специфічним для конкретної організації, він втілює сумарні знання і людський капітал, накопичені в організації, так само, як і організаційні системи, які підтримують і полегшують використання і того, і іншого.

Споживчий (клієнтський) капітал – це знання про клієнтів, споживачів,

капітал, який складається із зв'язків та стійких відносин зі споживачами та клієнтами. Ринковими є ті нематеріальні активи, які пов'язані з ринковими операціями [5, с. 63].

Постійно зростаюча значущість інтелектуального капіталу відображає все більшу залежність організацій від нематеріальних активів. Кожен день виникають компанії нового типу, які мають тільки нематеріальними активами і виробляють нематеріальні продукти, поширювані електронним способом. Це засоби масової інформації і компанії, основним ресурсом яких є знання. Використання інтелектуальних ресурсів має свою специфіку, яка дозволяє виділити наступні способи їх застосування:

- навички;
- інновації;
- знання ринку і середовища;
- внутрішня координація.

Отже, нематеріальний капітал – це не тільки збір і зберігання знань, а й їх реалізація за допомогою діяльності людей. Аналіз змісту, специфіки і характеру використання знань дозволяє виділити різновиди, зумовлені їх споживчим характером і націленістю на втілення в конкретних товарах і послугах (угруповання, пов'язане з діями). Розрізняють процедурні, декларативні, епізодичні, евристичні тощо [6, с. 11].

Загальноприйнятною постає та обставина, що методи державного регулювання інтелектуально-інноваційними ресурсами економікою – це способи досягнення цілей в економіці, вирішення конкретних завдань, порядок, принципи, послідовність застосування певних інструментів – один з методів державної економічної політики взагалі. Крім цього, можуть застосовуватися конкретні методика, що дозволяють оцінити тенденції розвитку економіки, застосувати способи вирішення проблем, наприклад, такі методи, як прогнозування, програмування, планування.

Практично всі напрямки економічної політики без прогнозування не можуть бути здійснені, відтак у науково-технічній політиці потрібні прогнози розвитку науки, технологічних змін, що дозволяє визначити пріоритети і напрямки для державного фінансування наукових досліджень. У структурній політиці важливо досліджувати можливі зміни галузевих, виробничих пропорцій. Виходячи з цього, органи влади будуть формувати стратегію підтримки підприємництва, направляючи головні ресурси на перспективні напрямки діяльності. Метою прогнозування можуть бути макроекономічні показники:

- темпи розвитку,
- рівень зайнятості,
- структура експорту та імпорту,
- продуктивність праці,

– доходи і заощадження населення та інші детермінанти, які прямо чи опосередковано сприятимуть трансформації механізмів державного управління інтелектуально-інноваційними ресурсами економіки.

В сучасних умовах перед перехідною економікою була поставлена практична задача – створити систему поєднання ринкових засад і державного регулювання економіки. При цьому державі відводилася другорядна роль згладжування суперечностей ринку. Основним повинен був стати ринковий механізм розподілу благ і ресурсів. Програмою ринкових перетворень в Україні передбачалися створення ринкової економіки і інтеграція її в новій якості в світовий економічний простір. Для переходу до економіки ринкового типу необхідно перетворення таких відносин:

- економічних,
- правових
- соціальних;
- інноваційно-інтелектуальних.

Досить цікавою є концепція Кіреєва Д. Б., який вказує, що механізми розвитку інформаційної економіки в Україні слід розглядати, як механізми державного управління (практичні заходи, засоби, важелі, стимули з боку держави) та недержавні механізми (конкуренцію та партнерство). Реалізація державної політики розвитку інформаційної економіки у контексті інтеграції України в світові ринки, світове суспільство, створення передумов для поглиблення та розширення відносин з світовим та європейським інформаційним простором актуалізує необхідність науково-аналітичного супроводу цих процесів та удосконалення механізмів реалізації державної політики в управлінні розвитком інформаційної економіки [7, с. 107].

У той же час, варто зауважити, що на даний час в Україні ще не цілком завершився системний перехід від економіки власності до інформаційної економіки, при цьому нарощується потенціал переходу від інформаційної економіки до цифрової, водночас, усвідомлення на державному рівні знань як основного фактору і результату професійної діяльності має виражатися в прийнятті державних управлінських рішень особливе значення цей фактор має при прийнятті рішень не у сфері операційної діяльності, а у сфері інноваційного і стабілізаційного розвитку держави. Інакше, результатом системного переходу стане не інформаційна економіка і, тим більше, не цифрова, а економіка повторюваного розвитку, тобто так звана «економіка імітації». Теза про те, що знання стають головним фактором соціально-економічного розвитку в державі на макро-, мезо- і мікрорівнях, поділяють і громадські, і державні інститути. Результати досліджень показують, що така тенденція поширена в багатьох країнах з урахуванням процесів глобалізації, у тому числі, на регіони, на державні і корпоративні організації.

На відміну від теоретичного постулату «обмежених ресурсів» в економі-

чної теорії, знання характеризується як невичерпне (необмежене) суспільне благо, а, отже, з точки зору предмету дослідження, важливо акцентувати увагу на тому, що властивості знання як суспільного блага і збільшення частки знань (як особливої групи інформаційних продуктів) у загальному обсязі суспільних благ привели до того, що постулат «обмежених ресурсів» був переглянутий, і це породило інше розуміння змішаної економіки та методів здійснення державно-управлінської діяльності. Еволюція інформаційного продукту проходить, як відомо, три етапи:

- виробництво знань;
- поширення знань;
- їх використання [8, с. 63-64].

У цьому контексті слід зауважити, що на рівні економіки держави знання на стадії його виробництва не є економічним ресурсом, адже таким вони постають тільки на етапі використання, коли знання враховуються в мультиплікаторі економічного зростання. У свою чергу, держава має прийняти соціальний запит і усвідомити напрям такого механізму у інноваційно-інтелектуальній сфері державного управління.

Таким чином, варто виходити з того, що держава повинна підтримувати створення і накопичення знань, але це не може бути кінцевою метою, тому що тоді цифрова економіка не вийде за рамки інноваційно-інтелектуального вектору. Реалізація такої політики на державному рівні створить умови для розвитку належного рівня економіки, в якій умова відкритості і прозорості даних поєднується з умовою рівних можливостей для індивідів в економіці (інклюзивна економіка), оскільки інша державна політика не зможе забезпечити перехід до наступного етапу еволюції суспільного ладу.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що роль державного управління в контексті управління інтелектуально-інноваційними ресурсами економіки, як важливої складової механізму державного управління, особливо стрімко зростає в сучасних умовах розвитку та становлення економіки, а також розвитку українського державотворення. Інформаційно-аналітичне та нормативне забезпечення, як комплекс різних державно-управлінських заходів, формують такі джерела, як інформація про потенціал країни, потенціал території місцевих органів державної влади, статистичні дані про суб'єкти інноваційної діяльності та аналітичну інформацію про економічну сферу.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : курс лекций. Москва : Юридическая литература, 1997. 400 с.
2. Гринкевич С. С. Теоретико-прикладні аспекти становлення інформаційної економіки в Україні. *Стратегічні пріоритети*.. № 1 (34), 2015. С. 56–62.

3. СурмінЮ. П.,Бакуменко В. Д.Енциклопедичний словник з державного управління. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
4. Мунтиян В.И. Основы теории информационной модели экономики. Киев : Изд-во «КВИЦ», 1999. 368 с.
5. Приходченко Л. Сутність понять механізмів держави, державного управління та державного регулювання. *Актуальні проблеми державного управління*. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 3 (35). С. 61–68.
6. Рудницька Р. М., Сидорчук О. Г. Механізми державного управління: сутність і зміст. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 28 с.
7. Кіреєв Д. Б. Вдосконалення механізмів розвитку інформаційної економіки в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2016. Вип. 2. С. 102-109.
8. Лукичєва Л.И. Управление интеллектуальным капиталом наукоёмких предприятий. Москва : Омега-Л, 2006. 380 с.

References:

1. Atamanchuk, G. V. (1997), *Teorija gosudarstvennogo upravlenija: kurslekcij* [Theory of public administration: a course of lectures]. Legal Literature, Moscow, Russia.
2. Grinkevich, S. S. (2015), “Theoretical and applied aspects of information economy formation in Ukraine”, *Strategic priorities*. vol. 1 (34), pp. 56-62.
3. Surmin, Y. P. and Bakumenko, V. D. (2010), *Enciklopedichnij slovník z derzhavnogo upravlinnja* [Encyclopedic Dictionary of Public Administration]. NAPА, Kyiv, Ukraine.
4. Muntian, V. I. (1999), *Osnovyteoriiinformacionnojmodelijekonomiki* [Fundamentals of the theory of information model of economics]. KVITs Publishing House, Kyiv, Ukraine.
5. Prykhodchenko, L. (2008) “The essence of the concepts of mechanisms of state, public administration and state regulation”, *Actual problems of public administration*.vol. 3 (35), pp. 61-68.
6. Rudnytska, R. M. and Sidorchuk, O. G. (2005), *Mehanizmi derzhavnogo upravlinnja: sutnist' i zmist* [Mechanisms of public administration: essence and content]. LRIDU NADU, Lviv, Ukraine.
7. Kireev, D. B. (2016), “Improving the mechanisms of information economy in Ukraine”, *Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine*. vol. 2, pp. 102-109.
8. Lukicheva, L. I. (2006), *Upravlenie intellektualnym kapitalom naukojomkih predpriyatij* [Management of intellectual capital of knowledge-intensive enterprises]. Omega, Moscow, Russia.